

6. Ковбас І. В., Крайній П. І. Адміністративна процедура за законодавством України та окремих зарубіжних країн (порівняльно-правове дослідження). Проблеми законності. 2023. Вип. 163. С. 93–110.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ МОЖЛИВОСТІ ВИЇЗДУ З УКРАЇНИ ПІД ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Остафійчук Людмила Аурелівна

кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри процесуального права

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

(м. Чернівці, Україна)

Питання щодо можливості виїзду з України громадянам чоловічої статі віком від 18 до 60 років під час дії правового режиму воєнного стану в Україні та правових підстав обмеження цього права є актуальним з огляду на інтерес до нього у наукових колах, наявністю неоднозначної судової практики, а також у зв'язку із перебуванням на розгляді у Європейському суді з прав людини заяв громадян України Кузьменка А.В. (заява №16877/23), Коніченка О.В. (заява №57699/22) і Дорондова К.В. (заява № 29499/23) проти України про порушення Україною її зобов'язань за Конвенцією щодо заборони на виїзд з країни в умовах воєнного стану.

Право кожного вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом, гарантується у ст. 33 Конституції України. Стаття 2 Протоколу № 4 до Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, ратифікованого Законом України від 17.07.1997 №475/97-ВР, містить важливі положення, які чітко вказують за яких умов можливі такі обмеження, а саме, якщо вони «передбачені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної чи громадської безпеки, для підтримання публічного порядку, запобігання злочину, для захисту здоров'я чи

моралі або з метою захисту прав і свобод інших осіб» [1]. На даний час, у ст. 12 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання» визначено обмеження свободи пересування на певних територіях та об'єктах, а також окремим визначенням категоріям громадян. Статтею 6 Закону України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» передбачено підстави для тимчасового обмеження права громадян України на виїзд з України. Однак, серед визначених цими Законами підстав для обмеження права громадянина України виїхати з України відсутні такі як: «введення воєнного стану», «оголошення мобілізації», «відсутня відстрочка від призову», «не підтвердження мети виїзду з України» тощо.

Професор В. Решота зауважує, що «Закони України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» і «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» (зокрема стаття 23), не містять прямої заборони чи обмеження на право перетинання державного кордону чоловіками віком від 18 до 60 років під час дії воєнного стану. Фактично основним нормативно-правовим актом, який встановлює таку заборону, є підзаконний нормативно-правовий акт – постанова Кабінету Міністрів України від 27.01.1995 № 57 (зі змінами і доповненнями), що, вочевидь, суперечить указаним положенням Конституції України» [2, с. 247].

На очевидно незадовільний стан нормативно-правового регулювання обмеження свободи пересування громадян України в умовах воєнного стану відсутність законодавчих обмежень у праві виїзду за кордон вказує О. Ільницький. До прикладу, питання можливості виїзду з України громадянам чоловічої статі віком від 18 до 60 років під час дії правового режиму воєнного стану в Україні вирішується «шляхом неформальних роз'яснень правозастосовних органів» [3, с. 209]. Зокрема, «в адміністративному порядку, листами від 24.02.2022 № 23-6122/0/622-Вих та від 25.02.2022 № 23-6081/0/6-22-Вих, Адміністрацією Державної прикордонної служби України було обмежено право усіх чоловіків у віці від 18 до 60 років вільно залишати територію України» [3, с. 205]. Також, вчений виділяє серед інших таку проблему, як недостатньо обґрунтоване

обмеження Правилами перетинання державного кордону громадянами України, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 27.01.1995 № 57 (далі – Правила № 57), у виїзді осіб, які звільнені від мобілізації (частина друга статті 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію») [3, с. 209].

На противагу викладеному, на думку Я. Кушніра, «неправомірного обмеження свободи пересування і вільного вибору місця проживання під час дії правового режиму воєнного стану не виявлено. Позитивним є факт, що вітчизняна система національного законодавства повністю відповідає міжнародним орієнтирам у цьому питанні, поєднуючи правову визначеність та обґрунтованість встановлення особливого режиму виїзду громадян України з категорії військовозобов'язаних під час дії правового режиму воєнного стану. Більше того, законодавець «чує» та реагує на запити суспільства, постійно уточнюючи підстави для перетинання державного кордону в напрямку на виїзд» [4, с. 219]. Таким актом, на переконання дослідника, є Правила № 57, які визначають «легітимний алгоритм перетинання державного кордону», який складається із чотирьох пунктів: 1) місце перетинання – пункт пропуску через державний кордон України; 2) вид необхідних процедур – прикордонний контроль та інші види контрольно-перевірочних процедур (митний, фітосанітарний та ін.); 3) суб'єкти контролю – уповноважені службові особи контрольних органів і служб; 4) підстава – визначені документи, які посвідчують особу і громадянство (найчастіше – паспорт громадянина України для виїзду за кордон), та інші спеціальні документи (довідки, посвідчення особи-інваліда, пенсійне посвідчення, свідоцтво про народження, свідоцтво про шлюб та ін)» [4, с. 218].

Проте, Правила №57 є підзаконним нормативно-правовим актом, тому не можуть бути підставою для обмеження свободи пересування відповідно до статті 33 Конституції України. І, як вірно вказує Я. Кушнір, Правила № 57 в першу чергу регулюють виїзд громадян України з категорії військовозобов'язаних. Тому виникає цілком логічне запитання: А як законодавчо врегульоване питання виїзду громадян України з категорії невійськовозобов'язаних? Відповідь – ніяк. З цієї

причини виникають судові спори, в яких суди дають оцінку законодавчого регулювання різних аспектів цього проблемного питання, і, як результат, залежно від обставин справи, наявні як позитивні, так і негативні для позивачів судові рішення.

Наприклад, у рішенні Львівського окружного адміністративного суду від 29.07.2024 у справі № 380/5667/24 суд встановив, що для перетинання державного кордону України позивач подав уповноваженій особі відповідача, серед іншого, тимчасове посвідчення військовозобов'язаного, у пункті 7 якого зроблено відмітку про непридатність до військової служби з виключенням з військового обліку, а також довідку Військово-лікарської комісії, відповідно до якої позивач визнаний непридатним до військової служби з виключенням з військового обліку. Таким чином, позивач не може вважатися військовозобов'язаним громадянином України у розумінні Закону України № 2232-XII, тобто не має статусу військовозобов'язаного, на якого поширюються положення п. 2-6 Правил № 57. Суд наголосив, що відповідач не надав суду жодного рішення, яким би у відповідності до законодавчих положень військового командування встановило особливості виїзду за межі території України громадян України, які не є військовозобов'язаними (також не є резервістами/військовослужбовцями), яким являється позивач [5]. Восьмий апеляційний адміністративний суд у постанові від 24.09.2024 у справі № 380/1509/24 суд встановив, що маючи намір перетнути державний кордон України, позивач пред'явив інспектору прикордонного контролю в пункті пропуску пенсійне посвідчення, відповідно до якого позивач має інвалідність II групи з дитинства довічно, а також паспорт для виїзду за кордон, довідку до акта медико-соціальної експертизи комісії. За таких обставин, апеляційний суд погодився з висновком суду першої інстанції, що позивач в силу вимог пункту 2 Правил № 57 мав право перетину державного кордону, оскільки згідно з абзацом 2 частини 1 статті 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» позивач не підлягає призову на військову службу під час мобілізації [6]. У постанові

від 9.03.2023 у справі № 600/2520/22-а Верховний Суд зазначив, що громадяни України, які були раніше засуджені до позбавлення волі за вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, котрі відповідно до п. п. 6 п. 6 ст. 37 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» підлягають виключенню з військового обліку у відповідних районних (міських) територіальних центрах комплектування та соціальної підтримки (військовозобов'язаних та резервістів Служби безпеки України - у Центральному управлінні або регіональних органах Служби безпеки України, військовозобов'язаних та резервістів Служби зовнішньої розвідки України - у відповідному підрозділі Служби зовнішньої розвідки України) і не входять до кола осіб, визначених Законом України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», як такі, що не підлягають призову на військову службу під час мобілізації. Тому, сам факт зняття з військового обліку на підставі п. п. 6 п. 6 ст. 37 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» не є підставою (у передбачених законом випадках) для виїзду за кордон у період введення на території України воєнного стану [7].

З наведених прикладів зрозуміло, що в кожній із цих справ рішення прийнято з урахуванням конкретних обставин справи, пропорційно до індивідуальних обставин позивачів. Однак, нам не відома інформація про те, чи на підставі цих судових рішень був/буде здійснений пропуск позивачів за межі території України, чи було/буде отримано нову відмову у пропуску за межі території України, але з інших підстав. Як зазначають судді, «оскаржуване рішення про відмову в перетині державного кордону не тягне за собою юридичної заборони особі в перетині державного кордону на майбутнє (в наступний раз), тобто таке рішення має разове застосування та приймається на підставі діючого законодавства на основі поданих документів, а тому не створює перешкод в подальшому для перетину кордону України за наявності на це законних підстав»[8]. Тому, судова практика розгляду подібних спорів зможе дати відповідь лише на окремі аспекти досліджуваної проблеми, яка все ж таки потребує комплексного законодавчого врегулювання.

Список використаної літератури:

1. Протокол № 4 до Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_059#Text
2. Решота В. Обмеження права виїзду за межі України в умовах воєнного стану. Судовий захист політичних та громадянських прав і свобод у довоєнний, воєнний і післявоєнний час: збірник тез доповідей VII Міжнародної науково-практичної конференції «Адміністративна юстиція в Україні: проблеми теорії та практики» (м. Острого, 4–5 липня 2024 року). Київ: «Компанія ВАІТЕ», 2024. 382 с. С. 245-249.
3. Ільницький О. Перспективи оцінки «законності» обмежень свободи пересування та вільного вибору місця проживання в умовах правового режиму воєнного стану в Україні. Судовий захист політичних та громадянських прав і свобод у довоєнний, воєнний і післявоєнний час: збірник тез доповідей VII Міжнародної науково-практичної конференції «Адміністративна юстиція в Україні: проблеми теорії та практики» (м. Острого, 4–5 липня 2024 року). Київ: «Компанія ВАІТЕ», 2024. 382 с. С. 205-209.
4. Кушнір Я. Право на виїзд з України під час дії правового режиму воєнного стану. Судовий захист політичних та громадянських прав і свобод у довоєнний, воєнний і післявоєнний час: збірник тез доповідей VII Міжнародної науково-практичної конференції «Адміністративна юстиція в Україні: проблеми теорії та практики» (м. Острого, 4–5 липня 2024 року). Київ: «Компанія ВАІТЕ», 2024. 382 с. С. 216-220.
5. Рішення Львівського окружного адміністративного суду від 29.07.2024 у справі № 380/5667/24 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120723633>
6. Постанова Восьмого апеляційного адміністративного суду від 24.09.2024 у справі № 380/1509/24 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121840961>
7. Постанова Верховного Суду від 9.03.2023 у справі № 600/2520/22-а URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/109451196?utm_source=jurliga.ligazakon.ua&utm_medium=news&utm_content=jl03&_ga=2.197801510.84136630.1681479953-166639022.1681479953

8. Рішення Чернівецького окружного адміністративного суду від 6.09.2024 у справі № 600/640/24 а URL:<https://reyestr.court.gov.ua/Review/1214440>
87

СУДОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ ПРО СТАН НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Паламарчук Ангеліна Іванівна

*асистент кафедри публічного права юридичного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
(м. Чернівці, Україна)*

Становлення екологічних прав людини та громадянина на національному рівні стає вагомим чинником розвитку законодавства, однак захист цих прав в судовому порядку вимагає певного удосконалення в силу важливості екологічних інтересів суспільства. В умовах збройного конфлікту, що триває в Україні, питання захисту екологічних прав набуває особливої актуальності. Війна не лише призводить до гуманітарної кризи, але й завдає значної шкоди навколишньому середовищу. Забруднення води, повітря, ґрунтів, знищення природних ресурсів - це лише частина екологічних наслідків бойових дій. Водночас, право громадян на доступ до екологічної інформації залишається фундаментальним правом, закріпленим на міжнародному та національному рівнях. У даній статті розглянуто особливості судового захисту права на екологічну інформацію в умовах воєнного стану, а також виклики, з якими стикаються громадяни та органи правосуддя у забезпеченні реалізації цього права в умовах воєнного часу.

Право на доступ до екологічної інформації є невід'ємним елементом права на здорове навколишнє середовище, закріпленого як в міжнародних документах, так і в національному законодавстві України. На мою думку слід звернути увагу на Орхуську Конвенцію 1998 року, яка ратифікована Україною та гарантує право